

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-92>

УДК 343.985

Стрілець С.О.¹Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС ЗІ СЛІДЧИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ У СФЕРІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Розглянуто окремі питання взаємодії Експертної служби МВС зі слідчими підрозділами Національної поліції України в умовах реформування правоохоронної системи України. Висвітлено проблеми, які виникають у взаємостосунках цих служб та проаналізовано причини їх виникнення. Висловлено окремі зауваження щодо спільної діяльності Експертної служби МВС та слідчих органів Національної поліції в ході кримінального процесу. Наведено окремі позитивні приклади взаємодії підрозділів криміналістичного забезпечення Національної поліції з Експертною службою. Запропоновані нові форми їх взаємодії в ході розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Внесено пропозиції щодо нормативно-правового врегулювання їх подальшої співпраці.

Ключові слова: судово-експертна діяльність, криміналістичне забезпечення, взаємодія, Експертна служба, слідчий, судовий експерт, спеціаліст, інспектор-криміналіст, слідчі дії, огляд місця події.

Strilets Serhii

Kharkiv Scientific Research Forensic Center of the
Ministry of Internal Affairs of Ukraine

PROBLEMS OF INTERACTION BETWEEN THE FORENSIC DEPARTMENT OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS AND INVESTIGATIVE UNITS IN THE FIELD OF FORENSIC PROVISION OF THEIR ACTIVITY

Summary. This article describes process and problematic issues of reforming the Ministry of Internal Affairs, in particular investigative units of the National Police and forensic department. Theoretical views on interaction in the framework of criminal proceedings were analyzed. Certain issues of interaction between forensic department and investigative units of the National Police were considered. A concept of interaction between specialists of various departments was proposed. Problems that appear between specialists of various departments during crime investigation and operational search activities were described. Reasons for their occurrence were analyzed. The author of the article paid attention to analysis of cooperation of forensic experts of forensic department, who act as specialists and forensic inspectors of investigation units of the National Police. Principles of interaction between specialists were developed and proposed. Existing forms of interaction in the course of disclosure and investigation of criminal offenses were investigated and proposed. Some positive examples of the interaction between Kharkov Scientific Research Forensic Center and investigative units of the National Police in Kharkov region were given. The author of the article analyzed statistical data from the main indicators of working forensic department and investigative units of the National Police in Kharkov region according to their effectiveness. Negative factors affecting the low level of training of criminal police inspectors were indicated and ways to overcome them were suggested. Proposals for entering specialist's responsibility as a participant in criminal proceedings for failure to perform or improper performance of their functional duties were made at the legislative level of the institution. Organizational and regulatory measures to increase the level of professional training of police criminal investigators were proposed. The necessity of developing the regulations of a cooperation system between units of the National Police and forensic department with their approval by a separate order of the Ministry of Internal Affairs was substantiated.

Keywords: forensic expert activity, forensic provision, interaction, forensic department, investigator, forensic expert, specialist, crime-scene investigator, crime investigation (inquest), crime scene investigation.

Постановка проблеми. Наразі в Україні проводиться реформування правоохоронної системи, в процесі якого виникла велика кількість проблем, як нормативно-правового, так і суто практичного характеру, що потребують всебічного дослідження та надання пропозицій щодо їх вирішення.

До початку реформ техніко-криміналістичне та експертне забезпечення роботи органів внутрішніх справ здійснювала одна структура – Експертна служба МВС. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» вона не увійшла до її складу, пройшла процес розатестації, а її співробітники набули статусу цивільних осіб.

Експертна служба стала виконувати переважно судово-експертну функцію. А в системі Національної поліції були утворені окремі підрозділи, які покликані забезпечити техніко-криміналістичний супровід розслідування злочинів та оперативно-розшукових заходів. В нову структуру на посади інспекторів-криміналістів почали масово призначати не підготовлених співробітників, як правило без спеціальної освіти. Як результат: низький рівень професійної підготовки особового складу, не розуміння ним перспективи в дослідженні вилученого в ході проведення слідчих дій слідового матеріалу та ряд інших негативних чинників, що призвело до значного зниження

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2598-5008>

якості виконуваної роботи, і, як наслідок, розбалансованості процесу формування доказової бази, а саме проведення судових експертиз.

Отже, виникає ряд питань стосовно сутності та характеру взаємовідносин між слідчими підрозділами Національної поліції та структурними підрозділами Експертної служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємодії слідчого зі співробітниками інших підрозділів під час досудового розслідування досліджували багато вчених-юристів та криміналістів, зокрема О.М. Бандурка, А.Ф. Волобуєв, Г.Л. Грановський, Ю.М. Грошевний, Є.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, А.Я. Дубинський, Л.М. Лобойко, Є.Д. Лук'янчиков, О.Р. Михайленко, М.А. Погорецький, С.М. Стахівський, В.В. Топчий, В.Ю. Шепітько та багато інших.

Окремі аспекти цієї взаємодії в умовах реформування системи МВС розглядали: С.Є. Абламський, С.М. Лозова, А.О. Лозовий, Ю.В. Лук'яненко, С.І. Перлін, Г.С. Римарчук, Ю.О. Пілюков, С.О. Сорока, О.О. Юхно та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У відомих наукових роботах питання взаємодії підрозділів Експертної служби МВС з підрозділами криміналістичного забезпечення слідчих підрозділів Національної поліції в умовах реформування МВС залишається недостатньо дослідженим і потребує більш докладного вивчення.

Метою даної статті є висвітлення наявних проблем та надання пропозицій щодо впровадження найбільш ефективних форм взаємодії між підрозділами Експертної служби та слідчими підрозділами Національної поліції у сфері криміналістичного забезпечення їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. В ході реформування правоохоронної системи України, в системі МВС, як її складової частини, відбулася суттєва перебудова структури, функцій, напрямків діяльності підрозділів. Цей процес не оминув і експертні підрозділи МВС.

Було кардинально реорганізовано структурний підрозділ МВС – Експертну службу, яка функціонувала до 7 листопада 2015 року. З цього періоду створена нова структура, яка також отримала назву – Експертна служба МВС, але її функції було суттєво змінено. Наразі її головна функція – судово-експертне забезпечення розслідування кримінальних проваджень. Водночас, для забезпечення технічної допомоги при проведенні процесуальних дій у складі слідчих підрозділів Національної поліції, створені окремі підрозділи криміналістичного забезпечення. Посадові особи (експерти-криміналісти), які раніше виконували функції техніко-криміналістичного та судово-експертного забезпечення роботи органів внутрішніх справ були розведені в різні структури. Тому, між слідчими підрозділами та підрозділами Експертної служби, виникла необхідність у налагодженні взаємодії. В процесі цієї роботи виникло безліч проблемних питань правового, організаційного, криміналістичного, матеріального, технічного, кадрового забезпечення та іншого характеру [1, с. 231–237], вирішення яких потребує докладного дослідження.

Поняття «взаємодія» означає «взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь» [2, с. 346].

З огляду на те, що взаємодія відображає процес впливу речей одна на одну, взаємозв'язок між різними об'єктами, характеристику форм людського буття, людської діяльності і пізнання, філософська категорія взаємодії трактується неоднозначно у різних галузях наукового знання, наповнюючись певним змістом залежно від того, в якій науці її застосовують [3, с. 105].

Тому, необхідно надати чітку відповідь на поняття взаємодії в рамках правоохоронної діяльності і, зокрема, в кримінальному процесі.

У нині діючому кримінальному процесуальному законодавстві України термін «взаємодія» взагалі не визначено. Однак, вчені-правознавці розробили цілу низку визначень взаємодії між учасниками кримінального процесу. При цьому, в цих визначеннях акцент спрямований на керівну роль слідчого в кримінальному процесі. Так, Філіппов А.Г. стверджує, що, взаємодія це заснована на законодавчих актах спільна, узгоджена, планована діяльність слідчого з працівниками оперативних та експертних служб, що базується на властивих їй принципах і знаннях можливостей один одного, і здійснювана з метою успішного розкриття та розслідування злочинів та їх запобігання [4, с. 480].

Г.П. Цимбал у своїй роботі визначила взаємодію, як узгоджену (взаємозаінтересовану) діяльність правоохоронних, контролюючих та інших державних органів, спрямовану на виявлення, розкриття і розслідування злочинів [5, с. 39].

Відомий вчений-правознавець Г.А. Матусовський визначав взаємодію як узгоджену діяльність правоохоронних, контролюючих та інших державних органів, спрямовану на досягнення спільної мети з мінімальною витратою сил, засобів і часу [6, с. 226–229].

Більш детально це поняття визначив С.В. Тищенко, на думку якого під взаємодією у кримінальному провадженні слід розуміти дії учасників кримінального процесу, які реалізуючи свої повноваження стосовно один одного, сприяють виконанню загальних завдань кримінального провадження. При цьому, характер взаємодії може бути різним, залежно від того, керуються безпосередні учасники спільним інтересом чи відмінними. Головне, щоб у кінцевому результаті була досягнута мета, задля якої суб'єкти взаємодіють [7, с. 105].

З огляду на різні тлумачення поняття взаємодії, на нашу думку, визначення дане в роботі С.В. Тищенко видається найбільш розгорнутим та об'єктивно точним.

В багатьох роботах вчені-криміналісти використовують тезу про узгодженість дій слідчого зі спеціалістом, від якої залежить кінцевий результат слідчої (розшукової) дії, і виконуваної роботи в цілому.

Так, у своїй праці В.В. Ковальов абсолютно правильно стверджує, що ця взаємодія — це заснована на нормах закону та підзаконних нормативних актів сумісна діяльність не підпорядкованих організаційно суб'єктів з відмінною компетенцією та спеціалізацією, узгоджена за часом, місцем, засобами і методами реалізації, для вирішення конкретних завдань, що обумовлюються характером слідчої ситуації, для розв'язання якої вона здійснюється, з метою роз-

криття та розслідування злочинів, встановлення об'єктивної істини та забезпечення правильного застосування закону [8, с. 17].

Проаналізувавши криміналістичну літературу з цієї тематики можна констатувати, що проблеми взаємодії між слідчим та іншими учасниками кримінального процесу детально вивчена. Однак, питання відносно теоретичних аспектів взаємодії за вектором спеціаліст → спеціаліст, не досліджувались. В умовах реформування правоохоронної системи виникло багато проблемних ситуацій, особливо між спеціалістами з різних відомств. Ці проблеми, які носять організаційний характер, не опрацьовані з теоретичного боку, що негативно впливає на повсякденну службову діяльність.

Тому, беручи за основу, визначення взаємодії сформульоване В.В. Ковальовим, його, на нашу думку, можна застосувати стосовно взаємодії спеціалістів різних відомств між собою у наступному викладі: «взаємодія спеціалістів це заснована на нормах закону та підзаконних нормативних актів сумісна діяльність на паритетних засадах не підпорядкованих організаційно суб'єктів з однаковою компетенцією, узгоджена за часом, місцем, засобами і методами реалізації, для вирішення конкретних завдань, що обумовлюються характером слідчої дії, для проведення якої вона здійснюється, з метою розкриття та розслідування злочинів, і встановлення об'єктивної істини» [8, с. 17].

Розвиваючи цю тему необхідно зазначити, що взаємодія між спеціалістами обов'язково повинна будуватись на певних принципах (крім загальноприйнятих у кримінальному процесі), а саме:

- 1) організованість;
- 2) дисциплінованість;
- 3) паритетність;
- 4) взаємодопомога та взаємоповага;
- 5) культура праці;
- 6) культура поведінки (на жаль цей аспект людського буття в процесі службової діяльності в правоохоронних органах наразі в багатьох випадках нівельований і потребує якнайскорішого відродження (особливо це стосується використання вживання ненормативної лексики у взаємостосунках з колегами та громадянами).

Вивчаючи проблеми взаємодії необхідно розглянути їх форми. В юридичній науці єдиної точки зору на класифікацію та характеристику форм взаємодії немає. Найбільш прийнятною видається позиція, що викладена в навчальному посібнику «Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень», де С.Є. Абламський, О.О. Юхно, Ю.В. Лук'яненко зазначають, що повна класифікація форм взаємодії можлива з урахуванням різних підстав, що дозволить більш комплексно підійти до значеної проблеми [9, с. 26].

Вони пропонують класифікувати форми взаємодії залежно від:

- рівня існування взаємодії;
- від стадії кримінального провадження;
- суб'єкта взаємодії;
- тривалості здійснення взаємодії.

Однак з практичної точки зору, найбільш вдалою на нашу думку, є класифікація в залежності від правової регламентації. Відповідно до неї

форми взаємодії поділяються на: процесуальну та непроцесуальну.

Процесуальна – це форма, яка регулюється виключно нормами КПК України.

Непроцесуальна урегульована іншими законодавчими актами України (закони та відомчі нормативно-правові акти), що регулюють діяльність взаємодії органів і підрозділів, які залучаються під час проведення досудового розслідування [9, с. 29].

Аналізуючи висвітлені форми взаємодії та базуючись на повсякденній практичній діяльності, враховуючи стан взаємовідносин між підрозділами криміналістичного забезпечення Національної поліції та Експертної служби, рівень взаємодії між ними має бути значно вищий. У зв'язку з цим до непроцесуальних форм взаємодії слід також додати наступне:

- проведення співробітниками Експертної служби занять, в тому числі практичних з інспекторами-криміналістами;
- надання консультацій, методичної допомоги, в тому числі з експертної практики;
- проведення курсів з сумісної підготовки особового складу підрозділів криміналістичного забезпечення Національної поліції та експертів Експертної служби для отримання допуску на право самостійної участі в якості спеціаліста у складі слідчо-оперативної групи в слідчих діях та оперативно-розшукових заходах;
- спільні науково-практичні наради для обговорення назрілих проблемних питань та пошук шляхів їх вирішення;
- проведення спільних аналітичних розборів, як позитивних випадків розкриття злочинів, для розповсюдження позитивного досвіду, так і негативних ситуацій, для вироблення заходів щодо попередження їх у майбутньому;
- обмін службовою інформацією.

І цей перелік не має бути вичерпним. За необхідності він повинен бути розширений.

Наприклад, деякі позитивні напрацювання з означених питань наразі є в Харківській області. В практику взаємовідносин між Харківським НДЕКЦ МВС та підрозділами криміналістичного забезпечення Національної поліції, введено періодичне проведення як теоретичних, так і практичних занять з особовим складом інспекторів-криміналістів з метою підвищення кваліфікації за різними напрямками. Серед них: судова фотографія, пошук, фіксація, вилучення, та пакування слідів дактилоскопічного, трасологічного, балістичного, біологічного походження, та інші. Налагоджено постійний обмін інформацією між службами. У 2018 році сумісним рішенням керівництва ГУНП в Харківській області та Харківського НДЕКЦ на базі останнього був організований курс з підвищення кваліфікації, як для новопризначених експертів, так і для інспекторів-криміналістів за участю найбільш досвідчених фахівців Експертної служби.

Наявне співробітництво, взаємодія між службами дає свої позитивні ре-зультати, але їх явно недостатньо, тим більше в умовах реформування МВС. В ході аналізу результатів експертної практики за напрямками дактилоскопія та трасологія відділу криміналістичних видів досліджень Харківського НДЕКЦ встановлено, що за перше півріччя 2019 року:

1. Кількість слідів, які надійшли для проведення експертиз до Харківського НДЕКЦ МВС зі слідчих підрозділів відділів (відділень) поліції ГУНП в Харківській області (загальна кількість) – 2902, з них:

- папілярних узорів – 2672;
- транспортних засобів – 2;
- взуття – 131;
- знарядь зламу – 97.

2. Кількість слідів, які визначені придатними – 1458, з них:

- папілярних узорів – 1244;
- транспортних засобів – 2;
- взуття – 120;
- знарядь зламу – 92.

3. Кількість слідів, які визначені непридатними – 1444, з них:

- папілярних узорів – 1428;
- транспортних засобів – 0;
- взуття – 11;
- знарядь зламу – 5.

Як бачимо, кількість непридатних для ідентифікації слідів, яка вилучається в ході оглядів місць подій, дуже велика. Особливу тривогу викликає положення справ з вилученням слідів дактилоскопічного походження, з яких непридатних більше половини.

Аналіз статистичних даних показує, що якість роботи інспекторів-криміналістів в ході оглядів місць подій знаходиться на низькому рівні. Причини такого стану, на наш погляд, криються в низькому рівні підготовки та виконавчої дисципліни інспекторського складу, а в деяких випадках і в прямому небажанні виконувати свої функціональні обов'язки. До причин також можна віднести ту обставину, щодо того, як набрав чинності Закон України «Про Національну поліцію» функції спеціаліста виконував експерт. Після огляду місця події, як правило тому ж експерту доручалось проведення експертизи (якщо він мав відповідний допуск) за тими речовими доказами, які він сам вилучив. Наразі, інспектор-криміналіст, посаду якого обіймає поліцейський, не має права виконувати експертизи. Відповідно до ч. 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію», до системи поліції не належать підрозділи та служби, які можуть проводити експертні дослідження [10].

Судово-експертна діяльність в системі МВС наразі здійснюється експертами Експертної служби, яка складається з ДНДЕКЦ та територіальних НДЕКЦ. Тому, інспектор-криміналіст не зацікавлений в позитивному кінцевому результаті. Необхідно виробити комплекс заходів для його спонукання. Які ж це заходи?

Так, А.А. Патик, констатував, що «найкращим гарантом виконання обов'язків, є наявність відповідальності за їх невиконання» [11, с. 135]. І далі наголосив, що «важливим фактором зниження якості роботи спеціаліста є не-передбаченість відповідальності за якість виконаної роботи» [11, с. 137]. Тому, нормативно-правове закріплення інституту відповідальності спеціаліста за невиконання або неналежне виконання своїх функціональних обов'язків вже давно назріло. Свою частину відповідальності за неякісну роботу спеціаліста в ході огляду місця події та інших слідчих дій повинен нести і слідчий, як старший слідчо-оперативної групи.

Для проведення слідчих дій, особливо оглядів місць резонансних подій, як правило, залучаються співробітники різних служб, відомств (інспектори-криміналісти, судові експерти, судово-медичні експерти), які виступають у якості спеціалістів. Всі спеціалісти відповідно до законодавства підпорядковуються слідчому, як керівникові слідчо-оперативної групи. Але у зв'язку з вирішенням великої кількості завдань, слідчий далеко не завжди може безпосередньо координувати дії всіх спеціалістів. Тому, на нашу думку, необхідно вибудувати алгоритм дій наступним чином. По прибуттю на місце події слідчий складає план огляду місця події, після чого серед найбільш кваліфікованих та досвідчених спеціалістів призначає старшого, через якого у подальшому проводиться координація дій (роботи) кожного із фахівців. При чому, інформація повинна проходити як в одному напрямку, так і в іншому (слідчий повинен володіти повною інформацією в динаміці). Такий спосіб організації проведення слідчих дій буде позитивно впливати на їх результативність.

Також, необхідно розробити і ввести в дію комплекс заходів, в тому числі правових, з організації професійної підготовки інспекторів-криміналістів з наданням їм допуску на право самостійної участі в якості спеціаліста у складі слідчо-оперативної групи в слідчих діях та оперативно-розшукових заходах. Наразі відсутні нормативні акти Національної поліції, які регламентують цей напрямок діяльності. При чому, навчання можна організувати, об'єднавши зусилля Національної поліції та Експертної служби. Цей процес навчання повинен проводитися на постійній основі.

І насамкінець, необхідно підняти взаємодію між службами на більш високий рівень, закріпивши її положення у нормативних актах МВС.

Висновки. Таким чином, необхідно констатувати, що нормотворча діяльність державних органів не відповідає потребам забезпечення службової діяльності структурних підрозділів МВС в умовах реформування правоохоронної системи. Так, на законодавчому рівні необхідно ввести інститут відповідальності спеціаліста за невиконання або неналежне виконання своїх функціональних обов'язків. На рівні МВС необхідно розробити програму професійної підготовки інспекторів-криміналістів, затвердивши її окремим наказом. Також, окремими нормативними актами необхідно закріпити основи взаємодії між Експертною службою та слідчими підрозділами Національної поліції у сфері криміналістичного забезпечення діяльності останніх. В іншому випадку, відсутність правового регулювання за окремими напрямками буде гальмувати і навіть протидіяти проведенню реформ.

Окреслені в роботі пропозиції, зауваження, на думку автора, дозволять глибше зрозуміти суть піднятих проблемних питань, і виробити комплекс конкретних заходів для поліпшення взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції і Експертної служби, і головне, впровадити якнайшвидше їх у службову діяльність.

Проблеми взаємодії підрозділів криміналістичного забезпечення поліції та судових експертів Експертної служби потребують подальшого дослідження у середовищі вчених-криміналістів.

Список літератури:

1. Черноус Ю.М. Особливості взаємодії при розслідуванні злочинів міжнародного характеру. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 231–237.
2. Словник української мови: в 11 т. / ред. рада: І.К. Білодід (гол.) та ін. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т. 1 : А-В. 1970. 800 с.
3. Современный философский словарь / под ред. В.Е. Кемерова. 3-е изд. Москва : Академический проект, 2004. 864 с.
4. Криминалистика : Учебник / под ред. А.Г. Филиппова. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Спарк, 2000. 687 с.
5. Цимбал Г.П. Взаємодія як умова забезпечення виявлення і розслідування податкових злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2005. С. 39.
6. Матусовский Г.А. Основы взаимодействия и информационного обеспечения в методике расследований преступлений. Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений : учеб. для студ. юрид. вузов и ф-тов / под. ред. проф. В.Ю. Шепитько. Харьков : Одиссей, 2001. С. 226–229.
7. Тищенко С. Дефініція поняття взаємодії в кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 3. С. 105.
8. Ковальов В.В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза»; Нац. у-нт внутр. справ. Київ, 2008. 20 с.
9. Абламський С.Є., Юхно О.О., Лук'яненко Ю.В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень : навчальний посібник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора О.О. Юхна. Харків : ХНУВС, 2017. 152 с. (Бібліотечка слідчого і детектива: проблеми кримінального процесу).
10. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 26.08.2019).
11. Патик А.А. Статус, повноваження та відповідальність спеціаліста й інспектора-криміналіста в кримінальному процесі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 135–137.

References:

1. Chornous, Yu.M. (2012). Osoblyvosti vzaiemodii pry rozsliduvanni zlochyniv mizhnarodnoho kharakteru [Features of interaction in the investigation of crimes of an international nature]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, no. 1, pp. 231–237.
2. Bilodid, I.K. (Ed.) (1970). *Slovnnyk ukrainiskoi movy* (Vol. 1). Kyiv : Naukova dumka. (in Ukrainian)
3. Kemerov, V.E. (Ed.) (2004). *Sovremennyy filosofskiy slovar'* (3rd ed.). Moscow : Akademicheskii proyekt. (in Russian)
4. Filippov, A.G. (2000). *Kriminalistika : Uchebnik* (3rd ed.). Moscow : Spark. (in Russian)
5. Tsymbal, H.P. (2005). *Vzaiemodiia yak umova zabezpechennia vyavleniia i rozsliduvannia podatkovykh zlochyniv* [Interaction as a condition for ensuring the detection and investigation of tax crimes] (*Candidate's thesis*). Irpin. (in Ukrainian)
6. Matusovskiy, G.A., & Shepit'ko, V.Yu. (Ed.) (2001). *Osnovy vzaimodeystviya i informatsionnogo obespecheniya v metodike rassledovaniy prestupleniy. Kriminalistika. Kriminalisticheskaya taktika i metodika rassledovaniya prestupleniy : uchebnik dlya studentov yuridicheskikh vuzov i fakul'tetov* [Fundamentals of interaction and information support in crime investigation methods. Forensics. Forensic tactics and methods of crime investigation : a textbook for students of law institutions of higher education and faculties]. Xar'kov : Odyssey. (in Russian)
7. Tyshchenko, S. (2014). Definitsiia poniattia vzaiemodii v kryminalnomu provadzhenni [Definition of the concept of interaction in criminal proceedings]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*, no. 3, p. 105.
8. Koval'ov, V.V. (2008). *Vzaiemodiia slidchoho z pratsivnykamy ekspertnoi sluzhby MVS Ukrainy* [Interaction of the investigator with the staff of the expert service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv : National University of the Interior.
9. Ablamskiy, S.Ye., Yukhno, O.O. (Ed.), Luk'ianenko, Yu.V. (2017). *Vzaiemodiia slidchoho z inshymy orhanamy i pidrozdilamy pry rozkrytti ta rozsliduvanni kryminalnykh pravoporushen : navchalnyi posibnyk* [Interaction of the investigator with other bodies and units in the detection and investigation of criminal offenses : a textbook] (Bibliotekha slidchoho i detektyva: problemy kryminalnoho protsesu). Kharkiv : KhNUVS. (in Ukrainian)
10. The Law of Ukraine (July 2, 2015). Pro Natsionalnu politsiiu № 580-VIII [About the National Police № 580-VIII]. Kyiv : Verkhovna Rada of Ukraine (Editorial series "The Law of Ukraine"). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (accessed 26.08.2019).
11. Patyk, A.A. (2017). Status, povnovazhennia ta vidpovidalnist spetsialista y inspektora-kryminalista v kryminalnomu protsesi [The status, authority and responsibility of the criminal justice specialist and inspector]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, no. 3., pp. 135–137.